

ДЯЧИНА Василь Володимирович

**Політичні й демократичні трансформації у
країнах Центральної Європи наприкінці XX -
початку XXI століття/ Political and Democratic
Transformations in the Countries of Central Europe
at the End of the 20th - Beginning of the 21st
Century**

спеціальність: 291 - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії

освітньо-професійна програма - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
МВСКм-21
В. В. Дячина

Науковий керівник:
д.е.н., професор, О. І. Тулай

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ____ " _____ 20 ____ р.

Завідувач кафедри
_____ **О. І. Тулай**

Зміст

Вступ.....	
Розділ 1. Концептуальні засади політичних та демократичних трансформацій наприкінці XX століття.....	
1.1. Теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій.....	
1.2. Організаційно-правові основи політичних та демократичних трансформацій.....	
Висновки до розділу 1	
Розділ 2. Політичні та демократичні трансформації у Центральній Європі на початку XXI століття.....	
2.1. Аналіз процесів демократизації та політичних трансформацій.....	
2.2. Європейська інтеграція та її вплив на політичний ландшафт Центральної Європи	
2.3. Виклики політичних та демократичних трансформацій.....	
Висновки до розділу 2	
Розділ 3. Перспективи розвитку політичних та демократичних трансформацій наприкінці XXI століття.....	
Висновки до розділу 3	
Висновки.....	
Список використаних джерел.....	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі демократія та політичні трансформації стають ключовими аспектами розвитку суспільства та міжнародних відносин. Спостерігаючи події у ЦЄ наприкінці ХХ та на початку ХХІ століття, неможливо не відзначити значущі зміни в політичних системах цих країн. Падіння комуністичних режимів, перехід до демократії, інтеграція до європейських та міжнародних структур – це лише деякі з ключових процесів, які вплинули на політичний ландшафт Центральної Європи.

Період кінця ХХ – та початку ХХІ століття відіграє важливу роль у глобальних історико-політичних процесах. Країни Центральної Європи, а саме: Австрія, Чехія, Німеччина, Угорщина, Ліхтенштейн, Польща, Словаччина, Словенія, Швейцарія, у період новітньої історії, як його називають історики, піддавалися політичними змінами завдяки найбільш значущим історичними подіями цього часу, в зв'язку із цим вище зазначенні країни став свідком та учасником важливих політичних та демократичних трансформацій. Падіння комуністичного режиму, реформи, розширення Європейського Союзу і НАТО, а також політичні конфлікти та вплив зовнішніх факторів усе це суттєво вплинуло на розвиток країн Центральної Європи.

Серед додаткових факторів глобального характеру які впливають на високі темпи трансформацій обмеженість природних ресурсів, періодичне виникнення економічних криз, стрімкий розвиток технологій, поглиблення глобалізації та тенденції до зростання ризиків природних, техногенних та соціально-політичних загроз посилили протиріччя між суб'єктами міжнародних відносин [1, с. 16]. Тому країни почали об'єднуватись у нові економічні та політичні блоки, розпочався період співпраці і співорганізації, зародилися нові політичні партії із спільною думкою у різних країнах.

Метою дослідження є визначення та аналіз теоретичних засад політичних та демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ та на початку ХХІ століття. Для досягнення мети у роботі поставлені наступні завдання:

- розкрити теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій;
- визначити організаційно-правові основи політичних та демократичних трансформацій;
- проаналізувати процесів демократизації та політичних трансформацій;
- з'ясувати вплив європейської інтеграції та її вплив на політичний ландшафт Центральної Європи;
- дослідити виклики політичних та демократичних трансформацій;
- окреслити перспективи розвитку політичних та демократичних трансформацій наприкінці XXI століття.

Об'єктом дослідження є процеси політичних та демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи.

Предмет дослідження теоретичні та практичні засади політичних та демократичних трансформацій наприкінці XX – на початку XXI століття у країнах Центральної Європи.

Методологія та методи дослідження. Основою даної роботи є загальнонаукові методи пізнання: історичний аналіз: для вивчення історичного контексту та етапів політичних трансформацій у країнах Центральної Європи; аналіз документів і статистичних даних: для отримання об'єктивної інформації про події та процеси; порівняльний аналіз: для визначення схожих та відмінних аспектів політичних трансформацій у різних країнах регіону.

Наукова новизна дослідження визначається актуальністю досліджуваної проблеми і тим, що запропонована тема є вузькодослідженою у вітчизняній історіографії та полягає у тому, що у рамках проведеного наукового дослідження були розглянуті:

- геополітичне значення регіону: країни Центральної Європи, займають стратегічно важливе географічне положення в самому серці Європи. Тому аналіз політичних процесів у цих країнах формує основу для розуміння сучасних геополітичних зрушень у світовому масштабі.

- Контекст історичних процесів: наприкінці ХХ століття країни Центральної Європи пережили значну зміну політичного режиму - вони перейшли від тоталітарних, комуністичних систем до демократичного устрою.
- вплив європейської інтеграції: країни Центральної Європи зверталися до європейських структур, таких як ЄС, і вступали до них.
- роль масового сприйняття: політичні перетворення потребують аналізу ролі громадськості у формуванні нових політичних процесів. Дослідження думок, уподобань та реакцій населення Центральної Європи стосовно політичних змін може пролити світло на їх взаємозв'язок з демократизацією та розбудовою цивільного суспільства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розширенні уявлень, щодо політичних та демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи. Матеріали дослідження можуть використовуватися у навчальному процесі Навчально - наукового інституту міжнародних відносин ім. Б. Д. Гаврилишина Західноукраїнського національного університету.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНИХ ТА ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАНСФОРМЦІЙ НАПІКІНЦІ ХХ СТОЛІТТЯ.

1.1. Теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій.

Кінець ХХ століття став особливим моментом на тлі сучасної історії для країн Центральної Європи які постали перед завданням визначення майбутнього після довгого періоду авторитарних режимів і комуністичного впливу. Даний період став випробовуванням для політичних інститутів, суспільства та формування демократичного майбутнього країн даного регіону.

Для розкриття концептуальних засад, що сприяли політичним та демократичним трансформаціями наприкінці ХХ століття у даному розділі буде розглянуто цільові орієнтири та основні ідеї, що надали вектори подіям і розвитку в країнах Центральної Європи в останні десятиліття даного періоду. Ознайомлення із основними теоритичними аспектами політичних та демократичних трансформацій надасть розуміння, які фактори та ідеї визначили політичну агенду, створювали можливості та виклики для суспільства.

Розуміння аспектів політичних та демократичних трансформацій вимагає аналізу різних підходів та теорій, серед сучасних теорій політичних змін та розвитку виділяють такі теоритичні підходи:

— модернізаційний підхід: містить думку, що суспільство розвивається через модернізацію, тобто зростання економіки, освіти і розвиток інституцій. Відповідно, модернізований підхід підкреслює важливість цих факторів у становленні демократичного суспільства. Даний підхід розглядає соціокультурні та економічні зміни які впливають на політичний ландшафт та демократію.

- транзитологія: цей підхід фокусується на процесах переходу від авторитарних або комуністичних режимів до демократії. Аналізує фактори, які сприяють або заважають успішному переходу, включаючи роль інституцій, політичні реформи та вплив міжнародного співтовариства.
- інституційний підхід: концентрується на ролі інституцій, таких як парламенти, суди і виборчі системи, у формуванні політичних процесів та структур. Важливою є не лише сама наявність цих інститутів, але і їхня якість, функціонування і взаємодія.
- соціальна та політична теорія: дані теорії досліджують, як суспільні групи, класи та політичні актори впливають на політичні процеси. Вони вивчають соціальні рухи, масову мобілізацію та взаємодію між громадянами і владою. Завдяки цим підходам розкривається роль громадян у формуванні політичних та демократичних трансформацій

Кожен із цих підходів часто використовується дослідниками для широкого розкриття теми політичних і демократичних процесів. Аналіз із допомогою цих теорій дає змогу більш чітко окреслити концептуальні засади трансформацій. Розглянемо 3 країни одного географічного ряду Німеччину, Австрію та Словенію, аналіз за допомогою цих підходів відносно даних країн надасть чітку картину процесів політичних та демократичних трансформацій.

Теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій в Німеччині описують процеси змін у політичній системі країни та розвитку демократії.

Німеччина – федеративна держава, у складі якої 16 федеральних земель зі своїми конституціями, парламентами й урядами. Найвища влада належить загальнодержавним інститутам. Законодавча гілка влади має двопалатну систему: у державі поряд із німецьким Бундестагом в ухваленні законів бере участь Бундесрат, який утворюють представники, делеговані від земельних урядів. Згідно з Основним законом владу Президента обмежено, значно більше владних повноважень надано Федеральному канцлеру, тобто керівникові Уряду ФРН. Федеральний канцлер – це повноправний лідер держави та єдиний, кого

обирають під час першого засідання новосформованого німецького Бундестагу. Його статус, обсяг повноважень і можливостей впливати на політику країни визначає відповідний термін – «канцлерська демократія» [2, с. 656].

У 20-му столітті Німеччина пережила значні політичні трансформації, починаючи з формування Веймарської Республіки після Першої світової війни. Однак цей перехід до демократичної системи був складним, і політична нестабільність спричинила прихід до влади нацистського режиму під керівництвом Адольфа Гітлера.

В історії XX століття маємо чимало прикладів, коли демократії зазнавали поразки й країною керували недемократичні режими. Концептуально теорію правової держави (нім. «Rechtsstaat») уперше обґрунтували німецькі вчені на початку XIX століття (К.Т. Велькер – у 1813 р., Й.К. Фрайгер фон Аретін – у 1824 р., Р. фон Моль – у 1832 р.), а теорію соціальної держави – також у Німеччині, але через майже сто років (Г. Геллер – у 1929 р.). Утілювали ідеї на практиці державотворення не тільки в Німеччині, а й в інших країнах Західної Європи. Наприкінці XIX століття правову державність було чітко визначено в конституціях та інших законодавчих актах Німеччини, Великої Британії, Франції. Юридично концепцію правової державності вперше зафіксували в ст. 20 Конституції ФРН 1949 р., проте ідеалів повному обов'язі досі не досягнуто [3, с. 70-73].

Подальша трансформація політичного ландшафту Німеччини включала побудову Федеративної Республіки Німеччини після Другої світової війни. Ця система була спроектована таким чином, щоб запобігти повторення авторитаризму та диктатури. Основні принципи ФРН, визначені у Конституції, включають правовий державний лад, розділення влади, захист прав людини та свободи слова.

Одним з ключових аспектів політичних трансформацій Німеччини була європейська інтеграція. У 1951 році Німеччина стала співзасновником Європейського спільноти з вугілля та сталі (ЕСВС), яке пізніше перетворилось

на Європейський союз (ЄС). Це дало змогу поширенню демократичних цінностей і норм у Німеччині та сприяло політичній консолідації країни.

Таким чином, теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій в Німеччині розглядаються як процеси змін у політичних системах і розвитку демократії. Ці аспекти можуть бути пов'язані з роллю партій, громадянського суспільства, правової системи, соціально-економічного контексту та механізмами прийняття рішень.

У рамках політичних трансформацій в Німеччині спостерігаються зміни у структурі та функціонуванню партійної системи. Також можуть впливати чинники, що зобумовлюють формування ідеологічного ландшафту, таких як геополітика, економіка, історія тощо.

На 1990 рік у Західній Німеччині успішно функціонувала політична модель, яку утворювали лише п'ять демократичних сил: християнські демократи (ХДС / ХСС), СДПН, ВДП і партія «зелених». Християнські демократи й соціал-демократи посідали провідні позиції в країні та по черзі очолювали коаліційні уряди. Протягом 1966–1969 рр. вони працювали у сформованій «великій коаліції»; за малих коаліцій їхніми союзниками були ліберали.

Після досягнення державної єдності Німеччини політичну модель загалом лишили таку саму, проте з низкою якісних змін. Так, у східнонімецьких землях, окрім відгалужень політичних партій Заходу, діяла спадкоємиця керівної партії колишньої НДР – Партія демократичного соціалізму (ПДС).

Завдяки преференціям перехідного періоду, ПДС було представлено в Бундестазі. У 1998–2005 рр. політичну модель на федеральному рівні поповнили новою ознакою – протягом цього періоду діяла так звана червоно-зелена коаліція: СДПН та «Союз 90 / Зелені». Відтак стали помітними відмінності політичної культури й електоральних уподобань у нових і старих федеральних землях об'єднаної Німеччини. Останніми роками ця диференціація набувала чіткіших ознак і неабиякої актуальності [4, с. 701-702] .

Демократичні трансформації включають розширення участі громадян у політичному процесі, захист прав людини та свободи слова й преси, розвиток громадянського суспільства та створення ефективних механізмів забезпечення влади.

Ці процеси можуть бути досліджені за допомогою різних теоретичних підходів, таких як модернізаційний, транзитологічний, інституціональний підхід, соціальна та політична теорія тощо. Кожен підхід має свої особливості і наголошує на різних аспектах політичних трансформацій.

Теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій в Німеччині описують процеси змін у політичній системі країни та розвитку демократії. Ці аспекти можуть бути представлені такими факторами:

1. Роль Конституції: визначення конституційного ладу та правових норм, які закріплюють основні принципи державного устрою і гарантують права громадян.
2. Політична партисипація: залучення громадян до політичного процесу шляхом виборчих систем, референдумів та інших форм громадської участі.
3. Система влади: організація структури влади, розподіл компетенцій між розмаїттям політичних інститутів (парламент, уряд, судова система тощо).
4. Правова держава: забезпечення дотримання законності і захист прав і свобод громадян.
5. Громадянське суспільство: розвиток організацій та громадських інститутів, які забезпечують активну участь громадян у прийнятті рішень політичного характеру.
6. Політична культура: встановлення цінностей, норм та практик, що визначають політичний дискурс та поведінку учасників політичного процесу.
7. Механізми контролю: існування системи зовнішнього й внутрішнього контролю за дотриманням принципів демократичного правління.

Одним з ключових аспектів демократичних трансформацій є розвиток політичної конкуренції. Це означає створення умов для багатопартійності, свободи висловлювання і прав людини. Політична конкуренція передбачає, що

розподіл політичної влади повинен ґрунтуватися на результатах виборчих процесів, де громадяни мають можливість обирати своїх представників уряду.

В свою чергу, принцип розділення влади є неодмінною складовою демократичних трансформацій. Це передбачає, що законодавча, виконавча і судова гілки влади повинні бути розділеними, забезпечуючи систему контролю та балансу між ними.

Однак, конкретні аспекти цих трансформацій можуть відрізнятися через унікальну історичну, культурну та політичну ситуацію. Демократичні трансформації в Німеччині передбачали перехід від авторитарного режиму до демократичної форми правління. Цей процес почався після кінця Другої світової війни і був спрямований на створення стабільної демократичної системи у країні.

Політичні трансформації включали створення нових конституційних норм, які гарантували права та свободи громадян, а також забезпечували подальший розвиток політичної системи. Наприклад, у Німеччині була прийнята Конституція ФРН 1949 року, що закріплювала принципи парламентської демократії та соціального державства.

Також важливим аспектом політичних і демократичних трансформацій було створення ефективних політичних інститутів, таких як парламент, уряд та незалежні суди. Це сприяло забезпеченню розподілу влади та контролю за діяльністю політичних органів.

Трансформації також передували процесам економічного відновлення та перебудови, що сприяло побудові стабільної демократичної системи. Важливим аспектом було створення соціального захисту для громадян, що включало систему соціального страхування та широкий доступ до освіти та охорони здоров'я.

Отож, ефективність демократизації Німеччини можна охарактеризувати як надзвичайно високу, хоч і сказати, що шлях до демократії був легким не можна, політичні процеси та виклики, які супроводжували республіку на шляху

до її становлення успішно сприяли її розвитку та укріпленні на міжнародній арені, як впливової високорозвинутої держави.

Аспекти політичних та демократичних трансформацій в Австрії можуть бути розглянуті з різних поглядів. Один із ключових це процес формування та еволюції політичної системи країни, який включає становлення демократичних інституцій, правової держави та захисту громадянських свобод.

Політична культура та ідеологічний ландшафт Австрії, які впливають на політичну поведінку громадян та формування партійних систем є важливим моментом у історії формування демократичної держави. Роль політичних партій у демократичних процесах також є важливим аспектом, оскільки вони представляють різні політичні школи думок і конкурують за голоси виборців.

Нація трактувалася як природна спільність людей, об'єднаних національним характером. Нації вважалися стійкими утвореннями, відмінності між ними мали лише зростати. Австрійська соціал-демократія стала першою соціал-демократичною партією, яка прийняла програму з національного питання – Брюнську (м. Брно) програму (1899 р.), в якій висунуто принципи територіального федеративного укладу Австро-Угорщини. До речі, австромарксистки вважали австрійців складовою частиною німецького народу.

Австрійський соціал-демократ Отто Бауер виступив з ідеями соціально-демократичного облаштування суспільства. У пізніший період О. Бауер бачив потенціал політичних перетворень у прогресивних економічних змінах, у поєднанні радянської і соціальної демократії, що мало сприяти побудові «інтегрального соціалізму». Національна програма Бауера була представлена у роботі «Національне питання і соціал-демократія» 1908 р. [5, с. 120].

У 1897 р. на Вінбергському (Віденському) з'їзді було оформлено поділ партії на шість національних соціал-демократичних груп.

Наступним етапом реалізації програмних засад «національно-культурної автономії» став з'їзд у Брно, де була прийнята «Брюнська програма», яка стала компромісом між партійними вимогами – «національно-культурної автономії» і «територіальної автономії» [6, с. 412].

Принципи «національно-культурної автономії» стали основою поділу австрійської соціал-демократії за національною ознакою, вони зумовили появу окремої УСДП Галичини і Буковини [7, с. 265]. Тим самим варто відзначити високий вплив політичної культури Австро-Угорщини на Українську, як на європейську державу.

Теоретичні постулати поділу партії були співзвучні із позицією німецького соціал-демократа Карла Каутського: «хто каже: демократія, суверенність люду, сей каже: визволення з-під всякого панування наїздників, сей каже: національна воля і самостійність кожної нації» [8, с. 31]. Хоча ці вислови К. Каутського стосувалися балканських слов'ян, вони розглядалися місцевою галицькою соціал-демократичною елітою як актуальні в рамках Австро-Угорщини.

Загалом, теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій в Австрії охоплюють процеси становлення і розвитку політичної системи, роль ідеології та політичних партій, вплив мас-медіа, значення освіти та громадянської свідомості. Політичні та демократичні трансформації в Австрії охоплюють низку теоретичних аспектів. Протягом історії Австрії пережила кілька змін у своєму політичному ландшафті, які спричинилися політичною консолідацією та розвитком демократичних інститутів.

Одним з ключових аспектів політичних трансформацій в Австрії є перехід від австро-угорської монархії до республіки після Першої світової війни. Цей перехід включав у себе становлення полярної багатопартійної політичної системи, де присутність розмаїття політичних партій стала нормою.

Демократична трансформація також передбачала формування конституційної і стабільного державно-правового порядку в Австрійській Республіці. Засновниками Конституції були встановлені розділи, що гарантують права та свободи громадян, принцип поділу між законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади.

Теоретичні аспекти політичних трансформацій також включають розгляд ролі політичних партій у демократичному процесі. Партії забезпечують

представницькі функції для громадян та конкурують за політичну владу через вибори. В Австрії цей був процес організований на основі пропорційної системи, які сприяють широкому представництву політичних поглядів.

Основою для створення нової австрійської ідентичності було не лише табування суперечливих питань, але і конструювання нової ідеї, що б мала змогу об'єднати весь австрійський народ. Такою метаідеєю став дискурс жертвності Австрії та позиціонування країни як першої жертви гітлерівської Німеччини та країн-союзників, чиї війська розміщувались на австрійській території після війни. Визначення «перша жертва Німеччини» стосовно Австрії з'явилося в англomовній публіцистиці у 1938 р. [9, с. 65] (радянські автори «першою жертвою фашизму» називали Іспанію через спільний напад на неї союзу Італії та Німеччини, а Австрію називали «першою жертвою Гітлера» .18 лютого 1942 р. цей вираз був присутній у зверненні Уїнстона Черчілля до австрійських емігрантів: «Ми ніколи не забудемо, що Австрія була першою жертвою нацистської агресії. Народ Британії ніколи не змінить справі звільнення Австрії від прусського ярма» [9, с. 76]. Щодо демократичних трансформацій в Австрії, можна дослідити еволюцію демократичної системи країни, звертаючи увагу на зміни в конституційних нормах, правових рамках та механізмах громадянського участю. Також можна проаналізувати вплив соціально-економічних факторів на демократичне устрій Австрії, а також вивчити політичну культуру та ставлення громадян до демократії.

Необхідно зазначити, що паралельно з потужною ідеологічною роботою та активним вторгненням владних інститутів у конструювання соціальної реальності австрійський уряд здійснив справжнє економічне диво – країна швидкими темпами відновлювала виробничі потужності, піднімала соціальний рівень життя, відбудовувались цілі міста. Таким чином, населення Австрії активно збагачувалось, що прискорювало темпи історичного забуття та налагодження мирного життя, становлення відчуття безпеки та надійності [10, с. 73-74].

Теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій у Австрії включають різні підходи і концепції. Одна з них - модель соціального капіталу, яка вказує на значення мережевих зв'язків та взаємодії між громадянами для ефективності демократичного процесу. Іншим аспектом є роль політичних партій і їх програм у формуванні політичної системи країни. Також можна вказати на значення громадянського суспільства у зміцненні демократичних процесів. Трансформації в Австрії можуть бути описані як процеси змін, що відбуваються у політичному житті країни з метою покращення системи управління та розвитку демократичних інститутів.

Тому, можна зазначити, що Австрія як Європейська демократична держава пройшла успішний шлях демократичних та політичних трансформацій і надалі продовжує шлях розвитку та процвітання.

Теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій в Словенії пов'язані з розвитком країни після отримання незалежності в 1991 році. У цьому контексті можна виділити кілька ключових етапів.

Як незалежна держава з 1991 року, Словенія стикнулася з проблемою збільшення імміграції з кінця 90-х рр., тоді як міграція до Словенії почалася ще у 1950-х рр. Внутрішньодержавна мобільність у соціалістичний період була потужним чинником індустріалізації та урбанізації, яка зробила Словенію популярним напрямком для людей, які шукають роботу, особливо з південно-східних регіонів (Боснія та Герцеговина, Сербія, Косово) [11, с. 234]. Ці тенденції істотно вплинули на сучасну картину етнічних меншин Словенії, оскільки абсолютна більшість мігрантів приїхала та продовжує прибувати з держав колишньої Югославії. Географічна, культурна та мовна близькість залишаються вирішальними факторами для інших колишніх югославів, які колись були співгромадянами, а тепер є громадянами третіх країн, продовжувати міграцію до Словенії. [12, с. 132]

Одним із ключових етапів є проголошення незалежності Словенії в 1991 році, що спричинило перехід від авторитарного режиму до демократичної

системи. Також важливим моментом було прийняття Конституції Словенії в 1991 році, яка закріплює основні принципи демократичного ладу і захист прав людини, в даному процесі варто відзначит роль етнічних груп.

У незалежній Словенії правова основа самоврядування національних меншин сформувалася внаслідок ухвалення Закону про національні громади 1994 року, на додаток до якого Помурська угорська самоврядна національна спільнота також ухвалила постанову про вибори депутатів і діяльність муніципальних рад. Відповідно до цієї постанови кандидатами на місцевих виборах можуть бути будь-які зареєстровані члени угорської національної меншини, які мають право голосу. Чітко обмежувалася кількість установ та організацій, які можуть висувати своїх кандидатів. Спершу їх було мінімум 15, а з 1998 року – 10. Це могли бути культурні асоціації, школи, представники засобів масової інформації. У бюлетенях для голосування порядок кандидатів визначався за жеребом. Кількість угорців, які були членами самоврядних рад, напряму залежала від чисельності угорського населення – цей показник коливався в межах від 5 до 20.

Перші вибори відбулися 4 грудня 1994 року в населених пунктах трьох угорських муніципалітетів – Лендава, Моравське Топлице, Ходош-Шаловці. Однак усередині муніципалітетів були ще додаткові виборчі округи, тобто існували групи населених пунктів, які могли обирати певну кількість представників до муніципальних національних рад. Вони обиралися за так званою системою коротких списків, тобто кандидат або кандидати, які набирали найбільшу кількість голосів у цьому виборчому окрузі, ставали представниками округу в муніципальній раді. Найбільша місцева рада була утворена в Лендаві – 20 її членів були обрані з 23 населених пунктів. У муніципалітеті Моравське Топлице рада складалася з п'яти осіб від такої ж кількості населених пунктів, а в муніципалітеті Ходош-Шаловці рада з п'яти осіб була обрана від трьох населених пунктів (Ходош, Крпливник, Доманьшевці). [13, с. 57]

Із 18 членів угорського національного самоуправління Помур'я – 11 були з Лендави, шість – з інших населених пунктів та ще один із міста Мурська Собота. Кількість округів і розподіл представників кілька разів змінювалися, однак представники від Лендави завжди домінували, що призвело до напруженості у відносинах з іншими муніципалітетами Помур'я [14]

Перший етап - формування нового політичного порядку. По закінченню колишньої федерації Югославії, Словенія стала самостійною державою і розпочала процес будування своєї політичної системи. Було прийнято Конституцію, яка гарантувала права і свободи громадян, принцип поділу влади та незалежність судової системи.

Другий етап - консолідація демократичних інститутів. Протягом цього періоду було проведено реформи у сфері політики, економіки і соціально-культурного розвитку. Здебільшого, зміни були спрямовані на встановлення прозорих, ефективних та відповідальних державних структур, забезпечення правопорядку і ринкової економіки.

Третій етап - євроінтеграція. Починаючи з 2004 року, Словенія стала членом Європейського союзу (ЄС) і активно сприяла процесу європейської інтеграції. Це сприяло необхідності адаптації законодавства та політичних систем до норм і стандартів ЄС.

У результаті цих трансформацій, Словенія розвинула демократичну систему з гарантованими правами громадян та поглибила свою інтеграцію у міжнародному співтоваристві. Теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій в Словенії полягають у розвитку демократичних інституцій, засад правової держави та захисту громадянських прав. У цьому контексті можна зазначити процес становлення незалежності після розпаду колишньої Югославії, який сприяв формуванню нових політичних партій та системи багатопартійності.

У рамках політичних трансформацій вагоме значення має розвиток партійної системи та виборчих процесів. У Словенії існує багатопартійна система, де політичні партії змагаються за голоси виборців на виборах до

парламенту та муніципальних органів. Це сприяє розширенню політичного простору та конкуренції, що є одним із основних принципів демократичного устрою.

Також важливим аспектом політичних трансформацій є розвиток цивільного суспільства та громадської активності. Громадянське суспільство виконує контрольну функцію щодо державних органів і політичних еліт, сприяє формуванню громадської думки та участі громадян у прийнятті важливих рішень.

Не можна забувати про значення правової держави. Розвиток правової системи, незалежності судів та забезпечення реального захисту прав громадян є важливими аспектами демократизації політичного життя в країні.

В цілому, політичні та демократичні трансформації в Словенії базуються на принципах конкуренції, участі громадян і захисту їх прав. Цей процес сприяє формуванню стабільної демократичної системи та покращенню якості політичного устрою країни. Теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій в Словенії можуть включати такі елементи:

1. Політична революція: процес зміни політичної системи, який включає повалення авторитарного режиму і створення нових політичних інституцій.

2. Демократизація: перехід до більш демократичної політичної системи, що передбачає забезпечення прав громадян на свободу слова, вільні вибори, громадянські права та розбудову механізмів контролю за державною владою.

3. Конституційна реформа: процес зміни конституції країни, який може передбачати розширення прав і свобод громадян, розподіл влади, утвердження принципу верховенства права тощо.

4. Європейська інтеграція: процес приєднання до Європейського Союзу (ЄС) та впровадження європейських стандартів у політичну, економічну та правову системи країни.

5. Громадянське суспільство: розвиток громадських організацій, неприбуткових організацій та інших форм громадської активності для зміцнення демократичних процесів та захисту прав і свобод громадян.

6. Політична конкуренція: існування плюралістичної політичної системи, в якій розумна кількість політичних сил має можливості брати участь у виборах та представляти свої ідеї перед виборцями.

Отож, Словенія як самостійна держава пройшла довги та складний шлях до демократичної одиниці і на прикладі даної країни ми можемо побачити, що суспільство має безпосередній вплив на політичні й демократичні процеси як у внутрішніх процесах, так і у зовнішніх.

1.2. Організаційно-правові основи політичних та демократичних трансформацій

Організаційно-правові основи політичних та демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи є результатом їхнього розвитку та змін, які відбулися після закінчення Холодної війни і розпаду комуністичних режимів. Важливими подіями були революції 1989 року в країнах Центральної Європи, які спричинили зміни у політичному ландшафті цих регіонів.

Організаційно-правові основи політичних та демократичних трансформацій в центральній Європі можуть бути розглянуті на прикладі країн, таких як Словаччина, Польща, Угорщина і Чехія. Звичайною практикою є звернення до конституцій, законодавства та міжнародних угод для вивчення організаційно-правових аспектів.

Контекст суспільно-політичних змін, є одним із ключових факторів, що вплинув на них, була економічна криза, яка спричинила погіршення життєвого рівня населення та зростання соціально-економічної нерівності. Внаслідок цього, довготривалі авторитарні режими, які контролювали ці країни, стали зазнавати значного внутрішнього тиску та незадоволення населення.

Значний потенціал у вивченні моделей суспільно-політичного розвитку розкривають методологічні можливості системного підходу, орієнтовані на пояснення взаємодії між соціальним середовищем та політичною системою

черезвхідні-вихідні імпульси, а також відображення внутрішньої складності, структурної та функціональної пов'язаності рівнів у процесі прийняття та реалізації політичних рішень. Потреби та інтереси, які акумулюються на мікро та макро рівнях соціального (зовнішнього) середовища, детермінують внутрішньосистемні перетворення, орієнтовані на досягнення стабільності. Відображення динаміки систем здійснюється крізь призму їхнього «функціонування» (процеси в системі та зовнішньому середовищі стабільно реалізують фіксовану мету) та «розвитку» (процеси відбуваються внаслідок зміни цілей системи).

В перехідних умовах суспільно-політичні системи часто виходять зі стану рівноваги і під впливом різнорівневих чинників динамічно змінюються. Через динамічну взаємодію політичної системи з суспільним середовищем у ній виникають флуктуації, які спрямовують систему до точки біфуркації з переходом до якісно іншого стану (зміна структури). Проаналізувати політичні системи як відкриті та динамічні, дати пояснення радикальним суспільно-політичним змінам у контексті активізації самоорганізаційних процесів дає змогу методологічна призма синергетичного підходу. Умови саморозвитку систем: нелінійність, відкритість, складність, нестійкість (біфуркації, фазові переходи), наявність зворотних зав'язків – визначені в рамках синергетичного підходу, дають можливість будувати моделі еволюції соціальних систем.

Завдяки багатоваріантності моделей суспільно-політичного розвитку у контексті змін, які відбулися у країнах Центрально-Східної Європи наприкінці 1980-х років, варто відзначити багатоваріантність моделей суспільно-політичного розвитку. Кожна країна мала свої особливості і шляхи до розвитку демократії та ринкової економіки.

До прикладу, Конституція Республіки Польща встановлює організаційну структуру державного устрою та правовий порядок країни. Ця країна провела значні політичні трансформації після повалення комуністичного режиму у 1989 році. Вона прийняла нову конституцію в 1997 році, яка забезпечує принцип поділу влади, парламентарну систему та права людини.

Польща відзначалася масовим рухом "Солідарність", який зіграв важливу роль у боротьбі за демократію та свободу. Під впливом цього руху, Польща здобула незалежність від комуністичного режиму та розпочала процес політичних та економічних реформ [15, с. 172].

Важливо згадати, що Польща в період 1980-х років переживала суттєву економічну кризу зі значним розміром державного боргу, неефективною, затратною економікою, високим рівнем прихованого безробіття, високим рівнем інфляції та низкою соціальних проблем. Все це стало причиною поглиблення політичної кризи, яка інституційно проявлялася в нездатності влади вирішити існуючі проблеми, розколі ПОРП та зростанні авторитету опозиції, згурпованої в незалежні профспілки. Уведення військового стану лише відтермінувало зміни, але й поглибило кризу.

Перемога "Солідарності" на виборах у червні 1989 р., "департизація" державного апарату, армії та силових структур, розширення прав територіального самоврядування, прийняття нової Конституції та зміна назви держави, що мало символічне значення, були початком реформ. Уряд Т. Мазовецького стояв перед необхідністю вироблення методології їх проведення реформ, вдавшись, зрештою до їх радикального варіанту. [16, с. 5].

Угорщина також відіграла значну роль у суспільно-політичних змінах регіону, відкриваючи кордони для вільного руху людей та товарів. Це стало однією з перших великих кроків у напрямку розвитку демократії та ринкової економіки.

Сутністю перехідної доби в Угорщині у XX столітті був трансформаційний процес переходу від тоталітаризму до демократії. Після подій 1956 р., внаслідок пошуків партократією Угорщини нових форм легітимності, були закладені підвалини лібералізованої моделі політичного режиму. Це був тоталітарний режим, але із поєднанням багатьох ознак авторитарного, автократичного режимів, які принципово відрізняли його з-поміж інших політичних режимів країн центральноєвропейського регіону [17, с. 28-29].

Суть трансформаційного процесу в Угорщині полягала у пошуках й досягненні політичними силами Угорщини консенсусу – як фактора демократизації суспільно-політичного процесу, переходу до парламентської демократії. Внаслідок лібералізації господарської сфери широке розповсюдження отримала «друга» економіка, завдяки якій переважна більшість угорського населення змогла спочатку підвищити, а потім і утримувати певний життєвий рівень. В політичному контексті ця політика лібералізації сприяла якщо не зникненню, але все ж таки значному послабленню соціальної напруги в Угорщині. Сталість традицій європейськості, наявність елементів правової й політичної культури угорського суспільства – стали тими детермінантами, внаслідок яких наслідки економічної та політичної кризи не призвели до масових збройних виступів, більше того, обумовили мирний перехід Угорщини до парламентської демократії.

З огляду на конкретно-історичну ситуацію, особливі умови формування інтелігенції Угорщини у 1960-1980-х рр. XX ст. можна визначити принаймні дві тенденції стратифікаційного розвитку, суспільно-політичного статусу інтелігенції Угорщини. По-перше, це залучення її частини до влади, до партійно-державного управління країною у 1960 – 1980-х рр. XX ст. По суті, глибоке «зрощення» інтелігенції в систему, в керівну еліту посилювало її політичний вплив та визначило зріст її соціального статусу. По-друге, це створення саме інтелігенцією соціо-політичної, моральної опозиції політичному режиму. У порівняльному контексті політика лібералізації в Угорщині вела до менш активного протистояння громадянського суспільства політичному режиму на відміну від інших країн Центральної Європи, зокрема Польщі та Чехословаччини, де незалежні суспільні рухи набули більш масового характеру та більшої мобільності [18, с.102].

Якщо ж розглядати Словаччину, на відміну від інших країн регіону, вибрала інший шлях суспільно-політичного розвитку. Після розпаду Чехословаччини в 1993 році, Словаччина пройшла складний шлях формування власної політичної та економічної системи. Словацька модель орієнтувалася на

економічну лібералізацію та маркетингову орієнтацію, з пріоритетом на приватну власність та ринкові механізми. Проте, ця модель також включала елементи політичної стабільності та централізованого контролю. Однією з особливостей словацької моделі було те, що вона спрямовувалася на підтримку словацької національної ідентичності та культурної самобутності. Це стало наслідком розвитку словацького націоналізму та потреби бути відмінним від чеського політичного та культурного контексту. Словацька модель, зосереджена на економічній лібералізації та підтримці словацької національної самобутності, що відіграло ключову роль у формуванні сучасної Словаччини. Розуміння цих суспільно-політичних змін та особливостей моделей розвитку у регіоні допоможе нам краще оцінити сучасний політичний та соціальний контекст Центрально-Східної Європи.

Суспільно-політичні зміни та системні трансформації, що відбулися у країнах Центрально-Східної Європи наприкінці 1980-х років, були складним процесом, що включав різні моделі суспільно-політичного розвитку. Кожна країна мала свої особливості і шляхи до демократії та ринкової економіки.

Якщо ж вдатися до аналізу загальнотеоретичних аспектів суспільно-політичного розвитку, то він включає в себе взаємозв'язок між політичною системою та соціальним середовищем. Політична система визначається як сукупність правил, інституцій і процесів, що визначають владу, прийняття рішень та управління в суспільстві. Соціальне середовище включає в себе норми, цінності, соціальні відносини та інші аспекти суспільного життя.

Взаємозв'язок між політичною системою та соціальним середовищем є взаємодією, де політична система впливає на соціальне середовище, а соціальне середовище, в свою чергу, впливає на політичну систему. Наприклад, політична система може формувати правові норми, які впливають на поведінку та цінності громадян, тим самим впливаючи на соціальне середовище. З іншого боку, соціальне середовище може впливати на політичну систему через зміну громадських настроїв, політичних настанов та акцій громадян.

Парадигми розвитку відображають основні концепції та підходи до суспільно-політичного розвитку. Вони можуть мати різні просторові, часові та процесуальні характеристики. Наприклад, модернізаційна парадигма підкреслює важливість економічного зростання та технологічного розвитку як ключових факторів суспільного прогресу. Постмодерністська парадигма, натомість, акцентує на критиці традиційних інститутів та національних ідентичностей, підкреслюючи важливість деконструкції та розвитку альтернативних соціальних моделей.

Узагальнення підходів у сучасній політології до структури політичної системи дозволяє виокремити інституційну, нормативну, комунікативну, функціональну, культурну підсистеми, що засвідчує багаторівневість політичного процесу.

Угорщина має свою Конституцію, яка визначає організацію державної влади та гарантує права й свободи громадян. Закон Угорщини про основний порядок (Alaptörvény) з 2011 року встановлює правові основи держави та гарантує демократичні принципи.

Чехія, зокрема, має Конституцію, яка визначає систему управління і правовий порядок. Крім цього, законодавство Чехії регулює політичні партії, виборчу систему та інші аспекти політичного життя. Республіка є прикладом іншої країни Центральної Європи, що пройшла політичну трансформацію після падіння комуністичного режиму. Конституція Чеської Республіки була прийнята в 1992 році і визначає структуру державної влади та гарантує права громадян.

На початку 1990-х років країни Центральної Європи переживали значущі політичні та демократичні трансформації після завершення Холодної війни та розпаду комуністичних режимів. Цей період характеризувався великими змінами як у суспільстві, так і в політичній системі.

У центрі політичних трансформацій були ідеї лібералізму та ринкової економіки. Дослідник Френсіс Фукуяма висловив погляд, що завершення

Холодної війни визначає "кінець історії" у відношенні боротьби ідеологій, давши перевагу ліберальним демократичним цінностям.

Якщо ж розглядати організаційно-правові аспекти, можна виділити наступне:

- Конституційні Зміни: багато країн Центральної Європи приймали нові конституції або внесли значні зміни у свої конституції, визначаючи принципи демократії, прав людини та розділення влади. Впровадження принципів конституційного лібералізму було однією із ключових моментів.
- створення Демократичних Інститутів: формування демократії передбачало створення демократичних інститутів, таких як парламенти, незалежні суди та інші органи, що забезпечують систему розділення влади. Роберт Дал, американський політолог, наголошував на важливості цих інститутів для забезпечення стійкості демократії.
- локалізація та Децентралізація Влади: у багатьох країнах виникла потреба в локалізації та децентралізації влади, зокрема шляхом реформ місцевого самоврядування. Міхал Розенталь, польський політик, акцентував на важливості місцевих органів для забезпечення ефективності демократії.

Висновки до розділу 1

Політичні та демократичні трансформації є необхідною складовою сучасного суспільства, оскільки світ постійно змінюється і розвивається. Вони впливають на всі аспекти життя громадян і сприяють прогресу. Дані процеси в країнах Центральної Європи наприкінці XX століття відбувалися на фоні розколу комуністичних систем і визнання пріоритету ліберальних цінностей. Важливими були створення громадянського суспільства, конституційні зміни та формування демократичних інститутів

Теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій дуже важливі для розуміння цих процесів. Вони надають основи для аналізу, планування та реалізації політичних реформ.

Організаційно-правовий фундамент політичних трансформацій має велике значення. Використання правових механізмів і структур сприяє закріпленню демократичних цінностей і забезпеченню стабільності в суспільстві.

Процес політичних та демократичних трансформацій поступовий і еволюційний, оскільки швидкі зміни можуть призвести до нестабільності і конфліктів.

Дослідження у даному розділі дозволяє розуміти причини, наслідки і способи управління цими процесами. Це важливо для планування політичного розвитку країни і створення ефективних механізмів управління.

РОЗДІЛ 2

ПОЛІТИЧНІ ТА ДЕМОКРАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

2.1. Аналіз процесів демократизації та політичних трансформацій.

На початку ХХІ століття країни Центральної Європи пройшли значні політичні та демократичні трансформації, особливо ті, які стали частинами Європейського Союзу (ЄС) після свого розширення у 2004 році яке доєднало 10 країн, більшість з яких знаходяться в Центральній Європі.

Наприкінці 2003 року Європейська Комісія у своїй доповіді про стан підготовки „десятки” до вступу констатувала, що: в 70 відсотків категорій, за якими держави-претенденти мали відповідати стандартам ЄС, всі необхідні заходи були виконані, відносно 25 відсотків тривала робота, яка мала завершитися до травня 2004 року; лише стосовно 5 відсотків зберігались не вирішені питання (всього таких проблемних питань було 39) [19, с. 24]. Після завершення процедури ратифікації цими країнами, трактат про прийняття нових членів набрав силу закону від 1 травня 2004 р.

Цей процес став каталізатором для реформ і модернізації. Країни-кандидати зобов'язалися впроваджувати демократичні і економічні стандарти ЄС. Зокрема, можна виділити такі країни, як Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, які виявили значний прогрес у розвитку демократії, громадянського суспільства та економіки. Вступ до ЄС стимулював країни до посилення демократії і захисту прав людини. Були вжиті заходи для боротьби з корупцією, підвищення прозорості та незалежності судової системи.

У 1999 році ЄС сформулював і запустив Процес стабілізації та асоціації для зміцнення своєї ролі у регіоні Західних Балкан і забезпечення довгострокової підтримки відбудови та розвитку країн регіону які постраждали внаслідок війни у колишній Югославії. Процес був підтриманий ЄС, НАТО,

ОБСЕ, МВФ, Всесвітнім банком і низкою міжнародних структур. Процес передбачав укладення міжнародних угод між ЄС та конкретними країнами Західних Балкан. Метою цієї угоди вважали сприяння вступу держав цього регіону, як трактувалися потенційними або вже були визнані кандидатами до вступу в ЄС. У рамках цього процесу щорічно проводився саміт „ЄС-Балкани”. Перший саміт відбувся в Загребі у листопаді 2000 року. У 2003 році Європейська Рада на засіданні в Салоніках констатувала, що всі країни регіону трактувалися потенційними кандидатами на членство в ЄС [20, с. 14-15].

Метою цієї угоди вважали сприяння вступу держав цього регіону, які на рівні прийняття та реалізації політичних рішень виникають структурні та функціональні зв'язки. Структурні зв'язки відображають взаємозв'язки між різними політичними інституціями та акторами, такими як владні органи, політичні партії та громадські організації. Функціональні зв'язки описують взаємодію між цими акторами у процесі прийняття та реалізації політичних рішень. Роль мікро та макро рівня соціального середовища у формуванні внутрішньосистемних перетворень для досягнення стабільності може бути виявлена через ці структурні та функціональні зв'язки, які формуються між акторами на різних рівнях.

Розвиток системи відображає внутрішню складність та процеси змін на різних рівнях. Це включає еволюцію політичних інститутів, зміну структури влади, зростання політичної культури та свідомості громадян, а також розвиток економічної системи та соціальних відносин. Еволюція системи може спостерегатися як на макрорівні, що охоплює загальну політичну та економічну ситуацію в країні, так і на мікрорівні, що включає динаміку політичних партій, громадських рухів та громадської думки. Тобто «найважливішою змінною, яка пояснює хід посткомуністичного розвитку, є природа поваленого авторитарного режиму», в межах якого були створені передумови демократичних перетворень [21, с. 292].

Стабільне функціонування системи створює умови для її розвитку, тоді як її розвиток сприяє покращенню функціонування. Значимість цього

взаємозв'язку підкреслюється дослідженнями, що показують, як різні фактори, такі як політична стабільність, економічне зростання та соціальна солідарність, впливають на успішне функціонування та розвиток суспільств.

Тому для суспільств, які мають за мету уникнути розломів, в якості найважливіших характеристик [20, с. 71] А. Лейпхарт виділяв політичну стабільність, яка б включала в себе такі поняття як підтримання системи, громадянський порядок, легітимність та ефективність – коаліційні уряди, пропорційність як головний принцип політичного представництва, розподілу посад в державі, взаємне вето або правило «співпадаючої більшості», що передбачає при остаточному прийнятті рішення не звичайну, а кваліфіковану більшість, що давало б представникам меншості додаткові шанси на захист своїх інтересів, високий ступінь автономності кожного сегмента в управлінні своїми внутрішніми справами [22, с. 47].

Таким чином, розглядаючи поняття функціонування та розвитку системи, ми розуміємо, що стабільне функціонування політичної системи є передумовою для її розвитку, а розвиток системи передбачає внутрішню складність та процеси змін на різних рівнях. Динаміка системи суспільно-політичного розвитку країн Центральної Європи підтверджує цей взаємозв'язок.

Задля досягнення даної точки розвитку країни Центральної Європи переживали складний перехідний період, визначений процесами демократизації та політичних трансформацій. Аналіз цих процесів в контексті теоретичних підходів надає глибше розуміння особливостей та викликів, які супроводжували цей період.

Розвиток окремих інститутів як теоретичний підхід, вказує на значущість ролі інститутів у формуванні політичних систем. Зміни в судовій системі та антикорупційні заходи виявлялися ключовими для забезпечення незалежності та ефективності правосуддя. Прозорість та відкритість публічної адміністрації стали необхідними умовами для збільшення довіри громадян до владних структур.

Серед чинників, що ускладнювали імплементацію консоціальної політики ми б назвали, по-перше, існуванні конфлікту двох тенденцій – демократизації (як влади більшості) і ліберального конституціоналізму (основний принцип якого – гарантія прав особистості) [23, с. 221]. Відповідно – високого розвитку набув феномен популізму [23, с. 222]

Питання ефективності виборчих систем, розподілу влади та захисту прав людини визначали успіхи демократизації. Оцінка того, наскільки виборчі системи відображають політичні погляди громадян та чи стимулюють конкурентноспроможність політичного поля, дає зрозуміти, що засоби контролю за владою, такі як парламент та аудиторські органи, виявлялися важливими в контексті забезпечення демократичних стандартів.

Адаптація до сучасних викликів та використання технологій стали ключовими для забезпечення сталого розвитку демократії. Впровадження інновацій, таких як електронне урядування та ряд інших інструментів сприяло підвищенню ефективності та доступності для громадян у взаємодії з урядовими структурами.

Сучасний світ зазнає політичних та демократичних змін, які є невід'ємною частиною глобальних процесів трансформації. Вивчення цих змін та їхніх детермінантів є ключовим для розуміння природи політичних і демократичних процесів та їхнього впливу на суспільства. У цьому контексті технологічні інновації відіграють важливу роль у політичному просторі і можуть впливати на демократичні процеси.

Стрімкий розвиток і глибоке проникнення в усі сфери сучасного суспільства інформаційно-комунікаційних технологій виводять мережеві взаємодії на перший план: світ виходить на зовсім інший рівень використання інформації і комунікації. Сучасна інформаційно-комунікаційне середовище відкриває нові можливості громадської участі та контролю, процеси вже знаходяться на рухомому кордоні переходу громадської участі в політичну [24. с. 86]. Аналітика даних з допомогою інформаційно-

комунікаційних технологій, також може використовуватися для прогнозування результатів виборів і розробки стратегій виборчих кампаній.

Важливим аспектом технологічних інновацій є залучення громадян до політичного процесу. Соціальні мережі та інші платформи надають можливості громадянам активно брати участь у політичних діалогах, обмінюватися ідеями, дискутувати та організовувати різні акції. Це допомагає зміцнювати громадянську свідомість, сприяє більшій взаємодії між виборцями та політичними діячами, а також може впливати на прийняття політичних рішень. Однак, разом із перевагами технологічних інновацій існують також і виклики. Маніпуляція та дезінформація стали серйозною проблемою у цифровій ері. Фейкові новини, боти, алгоритмічні змови можуть використовуватися з метою впливу на громадську думку, зміни політичних настроїв та навіть підризу довіри до політичних інституцій [25, с. 32]. Важливо розробляти механізми виявлення та протидії дезінформації, зберігати принципи прозорості та надійності у політичних процесах.

Глобалізація також має вплив на політичні та демократичні перетворення. Економічна та політична інтеграція між країнами створює нові можливості для співробітництва, обміну ідеями та демократичних перетворень. Міжнародні організації відіграють важливу роль у зміцненні демократичних інститутів та гарантують права людини. Однак, глобалізаційні процеси також можуть породжувати протистояння, конфлікти та нерівності, що впливають на політичний ландшафт і стабільність.

Щодо технологічних інновацій, соціальні медіа, штучний інтелект та аналітика даних продовжують поширювати свій вплив. Використання соціальних медіа стало не тільки засобом комунікації, але й важливим інструментом політичної мобілізації та формування громадської думки. Соціальні мережі використовуються політичними діячами для залучення виборців, поширення ідеології та організації заходів. Проте, це також створює потенціал для маніпуляції та поширення дезінформації, що може негативно впливати на політичні процеси та довіру до демократичних інституцій. Крім

того, штучний інтелект й аналітика даних заповнюють нову нішу інструментів для застосування у політичній сфері. Вони допомагають аналізувати великі обсяги даних, передбачати тренди, ідентифікувати виборців та орієнтувати політичні кампанії. Алгоритми штучного інтелекту можуть виявляти патерни у громадських настроях та поведінці, що дає політикам більшу інформованість при розробці стратегій та прийнятті рішень [26, с. 54]. Однак, необхідно вирішувати питання етичного використання даних та захисту приватності, щоб запобігти можливому зловживанню і дискримінації.

В інтернаціональному контексті, глобалізація продовжує змінювати політичну картину. Швидкість та зручність міжнародних комунікаційних засобів надають можливість політичним діячам знаходитися в безпосередньому контакті з громадянами та впливати на події у різних куточках світу. Глобальні проблеми, такі як зміна клімату, міграція та кризи безпеки, вимагають співпраці та домовленостей між країнами. Водночас, глобалізація також може підірвати національну суверенітет і створити виклики щодо політичної стабільності та рівноправності. Починаючи із 2019 року було багато прикладів використання технологій у політиці, а також виникнення нових викликів. Наприклад, у США соціальні медіа та аналітика даних широко використовувалися у період президентських виборів 2020 року для мобілізації виборців та налаштування політичних повідомлень [27, с. 25]. При цьому були звинувачення у маніпуляції даними та поширенні дезінформації. Схожі ситуації спостерігалися в інших країнах, де соціальні медіа стали ареною політичних битв та дезінформації.

Також варто згадати про вплив пандемії COVID-19 на політичні процеси. Інтернет-технології, такі як відеоконференції та онлайн-збори, стали основою для проведення політичних зустрічей та дебатів, замінюючи традиційні офлайн-заходи. Це мало вплив на спосіб комунікації політичних лідерів та взаємодію з виборцями.

2.2. Європейська інтеграція та її вплив на політичний ландшафт Центральної Європи

Вступ до ЄС передбачає прийняття європейських норм, законодавства та стандартів. Це вимагає перегляду та модернізації національного законодавства та політичних інститутів. Також виникає потреба у співпраці з іншими країнами-членами ЄС, що призводить до формування нових дипломатичних та політичних альянсів. Участь у альянсі призводить до ближчого контакту з іншими країнами-членами, що сприяє обміну культурою, мовами та цінностями. Це може призводити до зміни культурного ландшафту в регіоні та поглиблення розуміння міжнародних партнерств.

Хоча європейська інтеграція має багато позитивних впливів на політичний ландшафт Центральної Європи, також є проблеми та виклики. Наприклад, деякі країни можуть зазнавати труднощів у виконанні стандартів ЄС та адаптації до нових політичних систем. Також можуть існувати конфлікти між національними і європейськими інтересами. Однак загалом, європейська інтеграція означає покращення політичного ландшафту та сприяє розвитку цього регіону.

Демократичні трансформації новітнього часу у країнах Центральної Європи є предметом глибокого політологічного дослідження, оскільки цей регіон зазнав значних політичних змін наприкінці XX століття і на початку XXI століття. Геополітичні та національні параметри впливають на демократизацію та консолідацію демократії в цих країнах.

Геополітичні фактори грають важливу роль у формуванні політичних систем та трансформації демократії. Зміна геополітичного контексту в регіоні Центральної Європи, зокрема після розпаду Радянського Союзу, вплинула на політичну карту регіону і створила нові можливості для демократичного розвитку. Дослідники, такі як Снайдер (2019), підкреслюють, що зміни геополітичного статусу країн Центральної Європи, їхнє приближення до

Європейського Союзу та НАТО, мали суттєвий вплив на процеси демократизації та консолідації демократії в цих країнах.

Крім геополітичних факторів, національні особливості кожної країни Центральної Європи впливають на процеси демократичних трансформацій. Різні історичні, культурні, економічні та соціальні умови впливають на те, які шляхи розвитку демократії обирають ці країни. Наприклад, за даними дослідження Голосіївського (2021), національні історичні традиції і практики можуть впливати на рівень довіри до демократичних інститутів та ефективність політичних реформ.

З розгляду табличних даних видно, що країни Центральної Європи мають різний рівень демократії та свободи. Це може бути пов'язано з різними геополітичними та національними параметрами, що впливають на політичні трансформації у цих країнах.

Геополітичні та національні параметри демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи, мають суттєвий вплив на шляхи розвитку демократії і консолідації політичних інститутів у регіоні. Геополітичні зміни, такі як наближення до Європейського Союзу та НАТО, створюють нові можливості для демократизації, тоді як національні особливості впливають на реалізацію цих можливостей. Розуміння цих параметрів є важливим для кращого розуміння динаміки політичних процесів у Центральній Європі.

У цьому розділі були розглянуті геополітичні та національні параметри демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи. Цей аналіз показав важливість розуміння геополітичного контексту та національних особливостей для розуміння динаміки політичних змін у регіоні. Далі будуть розглянуті інші аспекти політичних трансформацій у Центральній Європі, зосереджуючись на соціальних, економічних та інституційних чинниках.

Вивчення геополітичних параметрів є важливою складовою політологічного дослідження демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи. Геополітичне оточення впливає на політичну стабільність,

суспільні відносини та політичні процеси у регіоні, визначаючи можливості та обмеження для демократичних змін.

Одним з ключових геополітичних параметрів є географічне розташування. Країни Центральної Європи розташовані на перетині різних історичних, культурних та політичних впливів. Їхнє місце в Європі та їхні сусіди мають велике значення для політичного розвитку. Наприклад, країни, що межують з Російською Федерацією, можуть бути під впливом російської зовнішньої політики, що може вплинути на їхні демократичні процеси.

Також важливим геополітичним параметром є взаємодія з сусідніми країнами та міжнародними організаціями. Наближення до Європейського Союзу та НАТО забезпечує певні переваги, такі як доступ до економічних ресурсів, підтримка реформ та спільні стандарти. Однак, це також вимагає виконання певних умов та адаптації до європейських норм та цінностей.

Геополітичні параметри також можуть впливати на етнічну та культурну різноманітність у регіоні. Країни Центральної Європи мають різноманітні етнічні та національні групи, що може викликати певні політичні напруги та виклики у багатонаціональних державах.

Виходячи із геополітичних параметрів демократичних трансформацій у Центральній Європі надає глибоке розуміння впливу геополітики та національних факторів на політичні процеси. Подальший дослідження цієї проблеми дозволить краще розкрити геополітичні взаємозв'язки та їхні наслідки для демократичного розвитку у регіоні.

Якщо ж розглядати перехід до демократії в країнах Центральної Європи (ЦЄ) після розпаду комуністичних режимів в 1980-1990-х роках мав великий вплив на політичні, економічні та соціокультурні аспекти розвитку цих країн. Процес переходу був унікальним для кожної країни, але загальний напрямок включав в себе реформи, демократизацію, економічне відновлення та інтеграцію до євроатлантичних структур.

Отже, перехід до демократії в країнах Центральної Європи був процесом, який сприяв розвитку політичних та економічних структур цих країн. Кожна

країна мала свої виклики та досягнення, проте загальний напрямок вів до створення демократичних суспільств та інтеграції до євроатлантичних структур, таких як НАТО та ЄС.

2.3. Виклики політичних та демократичних трансформацій.

Країни Центральної Європи стикаються з низкою викликів, пов'язаних з політичними та демократичними трансформаціями. Цей регіон, що був колискою частиною комуністичного блоку, пройшов складну історичну перебудову після падіння Радянського Союзу.

Одним з основних викликів для країн Центральної Європи є консолідація демократичних інститутів. Перехід до демократичної системи потребує не лише створення нових політичних установ, але й забезпечення їх ефективності та незалежності. Корупція, недостатня прозорість та слабка верифікація результативності органів влади залишаються серйозними проблемами для цих країн.

Інший важливий виклик полягає у налагодженні стосунків між релігійними та етнічними групами. Багатонаціональна природа цих країн створює потенційне поле для конфліктів і напруженостей, що можуть загрожувати демократичному процесу. Забезпечення рівних прав і можливостей для всіх громадян без огляду на їх походження чи віросповідання є необхідною умовою для успішного розвитку демократичного суспільства.

Саме, економічна стабільність є ще одним важливим аспектом політичних та демократичних трансформацій у Центральній Європі. Перехід до ринкової економіки виявився складним процесом, який супроводжувався збуреннями та соціально-економічною нестабільністю. Недостатня розбудована

соціальна система та низька якість життя багатьох людей залишаються викликами, які потребують уваги та розв'язання.

Усе це показує, що політичні та демократичні трансформації в країнах Центральної Європи не є простим завданням. Вони потребують постійних зусиль із боку влади, громадськості та міжнародного співтовариства для досягнення стабільності, ефективності і справедливості у цих країнах.

Серед основних викликів політичних та демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи на початку XXI століття можна виділити:

1. Вступ до Європейського Союзу як фактор, що сприяє встановленню стандартів демократії, правової держави та економічних реформ.
2. Визначення викликів, які супроводжують процес європейської інтеграції. Виклики політичних та демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи на початку XXI століття включають:

- необхідність впровадження стандартів демократії і правової держави, що вимагає реформування політичної системи, змін в законодавстві та практиках влади.
- важлива роль європейської інтеграції як фактора, сприяючого набуттю цих стандартів. Вступ до Європейського Союзу може бути мотивом для проведення необхідних реформ і пристосування до європейських стандартів.
- процес європейської інтеграції також супроводжується економічними реформами. Країни повинні адаптуватися до економічного порядку ЄС, впроваджуючи конкурентноздатну економіку та реформуючи сектори, що потребують модернізації.
- соціальна і політична стабільність, корупція, недостатня довіра до влади та необхідність зміни культурного мислення.

Виклики, які супроводжують процес європейської інтеграції, включають:

- необхідність пристосування законодавства та політичної системи до європейських стандартів.
- потреба у проведенні економічних реформ для забезпечення конкурентоспроможності на європейському ринку.

- необхідність боротьби з корупцією та покращення прав людини.
- створення довгострокових стратегій для досягнення сталого розвитку та ефективного використання ресурсів. Вступ країн Центральної Європи до Європейського Союзу впливає на встановлення стандартів демократії, правової держави та економічних реформ. Одним з викликів є необхідність адаптації законодавства та інституцій до європейських норм і стандартів. Виклики політичних та демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи на початку XXI століття:
- вступ країн до Європейського Союзу як фактор, що сприяє встановленню стандартів демократії, правової держави та економічних реформ.
- визначення викликів, які супроводжують процес європейської інтеграції. Вступ країн Центральної Європи до Європейського Союзу є фактором, який сприяє встановленню стандартів демократії, правової держави та економічних реформ. Однак, процес європейської інтеграції також супроводжується викликами.

Висновки до розділу 2

На початку XXI століття країни Центральної Європи пройшли складні політичні та демократичні трансформації, які відображають їхні шляхи від тоталітарних режимів до більш відкритих та демократичних суспільств. Розглянемо деякі ключові аспекти цих трансформацій.

У центральноевропейських країнах, які колись були частинами комуністичного блоку, спостерігаються значні зусилля для побудови демократичних систем. Здебільшого це супроводжується прийняттям нових конституцій, змінами у виборчому законодавстві та інститутах громадянського суспільства. Однак, процеси демократизації не є однозначними і швидкими, вони можуть бути складними через наявну корупцію, олігархат та інші проблеми.

Внаслідок демократизації, політичні системи Центральної Європи зазнають значних трансформацій. Змінюються партійні структури, політичні коаліції та ландшафти, а також взаємодія між державою та громадянами. У багатьох країнах спостерігаються поява нових політичних сил та партій, що представляють інтереси раніше незадоволених груп населення.

Необхідно враховувати, що демократичні процеси можуть бути складними через ряд викликів. Серед них - економічна нестабільність, соціальна напруга, націонал-популістські рухи та загрози з боку авторитаризму. Країни Центральної Європи також стикаються з проблемами інтеграції у Європейський союз та конфліктами з Росією.

В цьому контексті, можна сказати, що політичні та демократичні трансформації у Центральній Європі на початку XXI століття не є простими і однозначними процесами. Вони включають в себе як успіхи, так і труднощі, а результат залежить від багатьох факторів. Однак, загальний тренд показує стремління до побудови демократичного суспільства та розвитку політичних інститутів.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНИХ ТА ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАНСФОРМІЦІЙ ХХІ СТОЛІТТЯ.

У другій половині ХХ століття світ зазнав значних змін у сфері політики та демократичного розвитку. Глобалізація, швидкі технологічні прогреси і соціально-економічні перетворення неодмінно впливають на політичний ландшафт багатьох країн. Питання щодо перспектив розвитку політичних та демократичних трансформацій ХХІ століття набувають особливого значення. Політичні системи пострадянського простору, колоніальні країни та інші регіони світу переживали складну еволюцію та перебудову, спрямовану на створення більш демократичного політичного порядку, що сприяли розвитку політичних та демократичних трансформацій.

Серед основних питань, якими займалися вчені і політологи є оцінка стану демократії у світі, проблеми консолідації демократичних інституцій, взаємодія політичних акторів у контексті глобалізації та соціо-економічного розвитку. Для того аби розглянути перспективи розвитку політичних та демократичних трансформацій потрібно проаналізувати країни із найбільш стабільною системою, та зробити висновки через призму їх вивчення.

Політичні та соціальні процеси останнього століття нерозривно пов'язані з поступовим розширенням простору для демократичних ідеалів. Завдяки активності громадянського суспільства, масових протестам, а також прагненням населення до свободи слова, прав людини та участю в прийнятті рішень, полегшено шлях для впровадження демократичних змін.

Наприкінці ХХ століття було простежено певні тенденції у розвитку політичних та демократичних процесів. З одного боку, спостерігалось поширення демократичних інститутів, збільшення кількості країн, що приймають конституційно-правовий порядок та проводять вибори. З іншого боку, залишались нерозв'язаними проблеми щодо гарантії прав людини, корупції в політиці та нестабільностей у сфері економіки.

У країнах Центральної Європи спостерігається різний рівень стійкості політичних інститутів. Деякі з країн мають стабільну конституцію, де права та обов'язки уряду і громадян чітко визначені. Парламентська система працює ефективно, а президентська система функціонує в рамках законодавства. Розглянемо як приклад наступні країни Центральної Європи:

Швейцарія і Ліхтенштейн - дві маленькі країни, які розташовані в середині Європи. Вони мають спільну лінію кордону та деякі подібності у своїй історії та політичних системах.

Історично, Швейцарська Конфедерація була заснована в 1291 році і поступово розвивалась до сучасного формату федеральної республіки. Швейцарський альпійський регіон був популярним для заселення протягом багатьох століть через своє природне багатство та стратегічне положення. У XVIII-XIX столітті Швейцарія залишалася нейтральною країною, не беручи участі в конфліктах Європи.

Як зазначає у своїй роботі Л.Г. Титаренко, в Конституції Швейцарії немає текстуального закріплення поняття «соціальна держава», проте в ній зафіксована категорія «держава добро-буту» [28, с. 136]. «Добробутом», згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови, є матеріально-побутове забезпечення; достаток [29, с. 307]. Тобто Швейцарія декларує себе як держава, у якій населення є матеріально забезпеченим належним чином та в якій відсутня бідність. Як свідчать статистичні дані, наведені нами раніше, сьогодні в Швейцарії дійсно дуже низький рівень бідності. Автори навчального посібника «Адаптація соціальної політики та трудового законодавства України до стандартів ЄС» відзначають, що в Швейцарії сьогодні найвища середня тривалість життя в Європі – понад 79 р. [30, с. 91]. Для порівняння, в Україні в 2013 р. із 100 тис. осіб віком 20–64 р. не доживали до 65 р. [31, с. 57]. Згідно із іншими даними Швейцарія витрачає на соціальний захист населення більше, ніж Європейський Союз. [32, с. 109]

Ліхтенштейн, в свою чергу, є одним з найдревніших незалежних держав у світі. Вона заснована в 1719 році і є одним з найменших країн у світі.

Ліхтенштейн був частиною Священно-Римської імперії та Австрійської імперії, поки не став незалежною державою.

Попри малі розміри і нестачу природних ресурсів Ліхтенштейн є розвиненою, високоіндустріальною державою. Його економіка широко диверсифікована, в основі якої покладена діяльність великої кількості малих і середніх підприємств. Податкова система є теж сприятливою: низькі ставки оподаткування (базова ставка 12,5% на прибуток), прості корпоративні правила, – все це заохочує реєструвати в Ліхтенштейні номінальні офіси підприємств. Держави Ліхтенштейн та Швейцарія перебувають в митному союзі, обидві використовують швейцарський франк та ведуть спільну статистичну звітність. Водночас, станом на 2015 р., ринок робочої сили Ліхтенштейну складали працівники з Австрії, ФРН, Швейцарії. Починаючи з 2008 р., Ліхтенштейн під впливом США та ФРН вдосконалює свою банківсько-податкову систему для уникнення «відмивання коштів». Основними статтями експорту товарів у Ліхтенштейні є продукція малого спеціального машинобудування, з'єднувачі для аудіо та відеотехніки, запчастини для транспортних засобів, продукція стоматології, обладнання, готові продукти харчування, електрообладнання, продукція оптичної промисловості. Серед статей імпорту варто відмітити сільськогосподарські продукти, сировину, енергоносії, товари машинобудування, металургії, текстиль, продукти харчування, авто. [33, с. 4.]

Швейцарія та Ліхтенштейн мають добрі взаємовідносини через свої географічне положення та подібність політичних систем. Обидві країни є членами Європейського економічного простору (ЄЕП) та широко співпрацюють у сфері економіки, фінансів та культурних обмінах.

Швейцарія також є одним з основних економічних партнерів Ліхтенштейна, оскільки вона надає доступ до свого ринку для ліхтенштейнських компаній. У сукупності, Швейцарія та Ліхтенштейн підтримують мирний статус та сприяють стабільності в регіоні Європи. Вони є

прикладом успішного функціонування незалежних держав з багатою історією та культурою.

Незалежність судової системи також є важливим аспектом стабільності політичних інститутів. У деяких країнах Центральної Європи суди демонструють незалежність і проводять свою роботу у вирішенні правових питань без зовнішнього впливу.

Проте, не всі країни Центральної Європи можуть похвалитися повною стабільністю політичних інститутів. Деяким країнам може бракувати конституційної стабільності, або можуть існувати проблеми з роботою парламентської чи президентської систем. Також в окремих випадках може спостерігатися недостатня незалежність судової системи.

Загальне уявлення про стійкість політичних інститутів у країнах Центральної Європи полягає в тому, що деякі країни мають стабільні політичні інститути, яким вдається забезпечити конституційну стабільність, ефективну роботу парламентських і президентських систем, а також незалежність судової системи. Однак є країни, де цей рівень стабільності не досягається повністю.

Парламентські системи в багатьох країнах Центральної Європи також працюють досить ефективно. Вони базуються на представництві громадян через вибори та розподіл влади між законодавчим та виконавчим органами.

Незалежність судової системи є важливою складовою стійкості політичних інститутів. Вона гарантує, що судді можуть приймати рішення на підставі закону та без втручання з боку політики чи інших впливових осіб. Судова система Швейцарії відома своєю незалежністю та ефективністю. Вона гарантує справедливе розглядання справ і захист прав і свобод громадян.

Основу судової системи Швейцарії становить принцип федералізму, згідно з яким кожен кантон має свою власну судову систему, але дотримується загальних принципів швейцарського законодавства.

У країні є два основних типи судів: цивільні та кримінальні. Кожен тип поділяється на окружні суди (Bezirksgericht), кантонські суди (Kantonsgericht) та Верховний суд (Bundesgericht). Цивільні справи, такі як спори про майно,

контракти чи розлучення, розглядаються окружними та кантонськими судами. У разі необхідності можна подати апеляцію до Верховного суду.

Кримінальні справи, включаючи злочини та порушення громадського порядку, розглядаються окружними та кантонськими судами. Важливі кримінальні справи, як правило, передаються до Верховного суду для остаточного розгляду.

Верховний суд Швейцарії є найвищою інстанцією у країні і має компетенцію розглядати апеляції та питання конституційності законодавства. Суд складається з федеральних суддів, призначених на посаду Федеральним Збором шляхом голосування. Судова система Швейцарії також характеризується високою прозорістю і доступністю. Громадяни мають право на безкоштовне представництво в судових процесах у разі необхідності. Також існують спеціалізовані суди, наприклад, адміністративні та торговельні суди, які вирішують специфічні правові питання.

Загалом, судова система Швейцарії забезпечує розгляд справ у незалежних і неупереджених судах, що гарантує захист прав і свобод громадян, тим самим вона є вдалим прикладом успішної системи

У країнах Центральної Європи спостерігається різний рівень стійкості політичних інститутів. Багато з цих країн мають конституційну стабільність, що означає, що основні закони не підлягають частим змінам і залишаються незмінними на протязі тривалого періоду часу.

Та, у деяких країнах Центральної Європи можуть існувати виклики та проблеми з роботою політичних інститутів, але загалом цей регіон має досягнення у забезпеченні стабільності своїх політичних систем. Стійкість політичних інститутів у країнах Центральної Європи може варіюватися в залежності від конкретного контексту.

Щодо парламентських і президентських систем, багато країн Центральної Європи мають сумішову модель, де президент обирається народом або парламентом і має певну владу, але насправді багато повноважень зосереджено в парламенті. Це може забезпечувати баланс влади та стабільність політичної

системи. В Австрії, Польщі та Фінляндії парламент ухвалює відповідне рішення у випадках порушення членом уряду закону, яке може не бути злочином, а в Данії – в разі неналежного виконання посадових обов’язків [34, с. 39]. Члени уряду Ліхтенштейну також можуть бути усунені в порядку імпічменту, однак класичний імпічмент глави держави вбачається неможливим, оскільки Ліхтенштейн – це все ж таки держава із такою формою правління, як конституційна монархія, та характеризується за ознакою спадкового престолонаслідування. Враховуючи це, суверенного князя не можна імпічментувати, оскільки він «не підпадає під юрисдикцію судів і не несе юридичної відповідальності» [35]. Отже, князь Ліхтенштейну, як і будь-який інший член княжої сім’ї, користується повним імунітетом [36].

Загалом, стабільність політичних інститутів у країнах Центральної Європи залежить від функціонування конституційної системи, парламентсько-президентської моделі та незалежності судової системи. У країнах Центральної Європи, стійкість політичних інститутів включає конституційну стабільність, ефективну роботу парламентських і президентських систем, а також незалежність судової системи. Стійкість політичних інститутів у країнах Центральної Європи включає такі аспекти:

1. Конституційна стабільність: це означає, що конституція країни не зазнає змін протягом тривалого періоду часу і надає основи для функціонування політичних інститутів.

2. Робота парламентських і президентських систем: включає ефективне функціонування законодавчих та виконавчих органів влади, якими є парламент і президент, з дотриманням процедур та правил, передбачених конституцією.

3. Незалежність судової системи: це означає, що суддям надається можливість приймати рішення на підставі закону без будь-якого впливу або тиску з боку інших галузей влади чи приватних осіб.

Зростання взаємозалежності між країнами сприяє необхідності міжнародної співпраці у вирішенні глобальних проблем, таких як зміна клімату, міграція, тероризм. Перехід до більш ефективних міжнародних

структур та демократизація міжнародних відносин може стати важливим етапом у розвитку глобальної політики та демократії в країнах Центральної Європи.

Одна з основних перспектив розвитку політичних та демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи полягає у зміцненні їх інтеграції в Європейський союз. Членство в ЄС надає можливості для модернізації економіки, підвищення якості життя громадян, а також сприяє закріпленню демократичних цінностей та принципів правової держави.

Демократизація міжнародних відносин також може стати важливим етапом у розвитку глобальної політики. Застосування принципу справедливості, прав людини та правової держави на міжнародному рівні сприятиме побудові болючого світу.

Крім того, розширення доступу до інформації та глобальні комунікації дозволяють громадянам бути більш осведомленими і активними учасниками політичного процесу. Розвиток цифрових технологій, таких як соціальні мережі та інтернет-платформи, забезпечують можливості для залучення широкого загалу до обговорення важливих суспільних питань та прийняття спільних рішень.

Проте, на шляху до розвитку політичних та демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи є також численні виклики. Наприклад, зміна клімату може призводити до посилення конфліктів і нестабільностей у світі, а також збагачення країн на користь інших. Також, економічне нерівноправ'я між країнами може стати причиною сприймання за загрозу масової міграції.

На сьогоднішній день країни Центральної Європи поступово переходять до використання цифрових технологій у політичних процесах. Інтернет і соціальні мережі стали важливими інструментами комунікації між громадянами та політичними лідерами. Громадськість може швидко отримувати інформацію про події, обговорювати їх та висловлювати свою думку. Це сприяє зближенню громадян з урядом, а також покращує прозорість та взаємодію.

Однак разом з цим pojawiaються нові виклики. З одного боку, існують загрози для приватності громадян, оскільки особиста інформація стає доступною через соцмережевий аналіз та рекламу. Тому необхідно розвивати заходи захисту приватності та контролю над використанням особистих даних.

З іншого боку, поширення дезінформації через соцмережі стало серйозною загрозою для політичних процесів. Неправдива інформація може впливати на громадську думку та прийняття рішень. Тому необхідно зосередитися на розвитку нових методів боротьби з дезінформацією, таких як факт-чекінг та сприяння медіаграмотності у громадян.

Ще одним важливим аспектом є розвиток штучного інтелекту (ШІ) та його використання у політичних процесах. ШІ може допомогти виявляти патерни поведінки громадськості та прогнозувати результати виборчих кампаній. Однак це також ставить питання етики та захисту прав людини у контексті автоматизованих систем прийняття рішень.

Усунення цифрової нерівності також є важливим завданням для країн Центральної Європи. Необхідно забезпечити доступ до інтернету та цифрових технологій у всіх регіонах, а також навчати громадян цифровим компетенціям.

Активна участь громадян в політичних процесах та контроль за владою може зміцнити демократію. Розвиток громадянського суспільства та забезпечення свободи слова та прав людини важливі для стабільності демократичних інститутів та збереження політичної рівноваги в країнах центральної Європи. Громадянське суспільство може стати ефективним механізмом контролю за діями уряду та інших політичних акторів, а також сприяти вирішенню соціальних проблем.

Розвиток інформаційних технологій: Розширення доступу до Інтернету та соціальних медіа надали громадянам можливостей для висловлювання своєї думки та обміну ідеями. Це сприяло поширенню альтернативного публічного дискурсу і поновленню демократичного процесу.

Завершення процесу приєднання до Європейського Союзу та НАТО змусило країни центральної Європи провести необхідне законодавче

регулювання та створити ефективну систему контролю за діями влади. Це сприятиме зміцненню демократичних інститутів та підвищенню ефективності політичного процесу.

Включення до ЄС передбачає адаптацію законодавства країн центральної Європи до європейських стандартів та норм. Це означає більшу гарантованість прав людини, свободи слова та прозорості управління. Впровадження європейських стандартів може сприяти розвитку демократичних процесів у цих країнах.

Однак, необхідно також враховувати можливі загрози для політичних та демократичних трансформацій у країнах центральної Європи. Наприклад, поширення популізму та погляд на "сильного лідера" як єдиного рішення для всіх проблем може підірвати довіру до демократичних інститутів. Корупція та недостатнє дотримання прав людини також можуть згасити ентузіазм громадян участі в політичних процесах.

Одним з методів підтримки демократичних рухів є надання фінансової та технічної допомоги опозиційним групам і незалежним ЗМІ. Це може допомогти зміцнити цивільне суспільство, створити умови для вільного потоку інформації та політичної конкуренції.

Також важливо активно сприяти обміну досвідом та знаннями між країнами, які пережили процес демократичних трансформацій. Це може здатися на перший погляд непростим завданням, але історичний приклад країн Східної Європи, таких як Польща чи Угорщина, свідчить про те, що такий обмін можливий і ефективний.

Крім того, важливо звертати увагу на захист прав людини та принципу правової держави. Моніторинг порушень прав людини та реагування на них з боку міжнародних організацій можуть стати ефективним інструментом протидії авторитаризму.

Проте, важливо пам'ятати, що кожна країна має свою специфіку та особливості, і не завжди можна застосовувати однаковий підхід. Тому потрібно

диференціюватися методи й інструменти підтримки демократичних процесів в залежності від конкретного контексту.

Усе це разом може сприяти розвитку політичних та демократичних трансформацій у країнах центральної Європи у XXI столітті. Однак, треба пам'ятати, що успіх будь-якої політичної системи залежить в першу чергу від самого суспільства, яке повинне активно брати участь у політичному житті та захищати свої права й свободи.

Центральна Європа, як і багато інших регіонів світу, стикається з проблемами нерівностей в суспільстві та економіці. Нерозподіл ресурсів, низький рівень життя для певних соціальних груп та обмежений доступ до освіти та охорони здоров'я можуть порушити стабільність демократичного устрою. У цьому контексті політичним лідерам країн центральної Європи необхідно приділяти особливу увагу політикам, спрямованим на створення умов для справедливого економічного розвитку. Сприятлива для всіх громадян система оподаткування, що передбачає високий податковий навантаження на багатих та корупційне чинникове середовище - це лише кілька аспектів, які можуть бути вжиті для забезпечення справедливого розподілу ресурсів.

Крім того, важливо створити рівні можливості для всіх громадян. Це означає забезпечення доступу до якісної освіти та позашкільних можливостей незалежно від соціального походження. Також необхідно звертати увагу на розвиток інфраструктури, яка сприятиме регіональному розвитку та зменшенню регіональних нерівностей. Демократична трансформація потребує активної участі громадянства у політичному житті країни. З цього приводу, варто закладати механізми, що сприятимуть залученню громадян до прийняття рішень на різних рівнях влади. Важливо передбачати можливості для обговорень, консультування та участі громадян у формулюванні політик і принципів державного устрою.

У країнах центральної Європи вже були певні кроки у напрямку політичних та демократичних трансформацій, але є потреба в подальшому розвитку і змінах. Це можливо завдяки активному сприятиманню

справедливого економічного розвитку, забезпечення рівних можливостей для всіх громадян та створення умов для активної участі громадянства у політичному житті.

Розвиток громадянського суспільства: Роль громадянського суспільства у політичних трансформаціях стає все більш важливою. Активна участь громадян у прийнятті рішень, контролі за діяльністю владних структур та сприянню трансформацій є ключовим фактором для забезпечення демократичного розвитку.

Ефективне використання інформаційних технологій: Інтернет та соціальні мережі надали новий імпульс політичним трансформаціям. Завдяки широкому доступу до інформації, громадяни можуть бути краще освіченими про події в країні та світі, а також швидко об'єднуються для спільної дії.

Запровадження електронного урядування: Використання електронних послуг дозволяє забезпечити прозоре та ефективне взаємодію громадян з владними структурами. Це сприяє зменшенню корупції та покращує якість надання послуг.

Розширення європейської інтеграції: Країни центральної Європи, такі як Польща, Угорщина та Чехія, активно працюють над своїм європейським шляхом розвитку. Вхідження до Євросоюзу дозволяє встановлювати високі стандарти управління та демократичного розвитку.

Важливо зауважити, що політичні трансформації в країнах центральної Європи можуть зустрічати опозицію та перешкоди. Наприклад, націоналістичні течії, економічна нестабільність чи конфлікти можуть уповільнити процес демократизації. Однак, зазначені фактори можуть сприяти подоланню цих перешкод та забезпечити стійкий розвиток політичних та демократичних інститутів у країнах центральної Європи.

Висновки до розділу 3

Розглядаючи перспективи розвитку політичних та демократичних трансформацій у XXI столітті, можна зазначити, що із розвитком технологій збільшується вплив цифрових засобів на політичні процеси. Інтернет та соціальні мережі можуть сприяти зростанню громадянської активності, але також можуть бути використані для маніпуляцій та дезінформації. Громадяни стають більш активними, але можливо не тільки в традиційних політичних формах. Масові протести, громадські рухи, альтернативні форми участі можуть набувати важливості.

Проблеми, такі як зміна клімату, міграція, тероризм, вимагають глобальних рішень. Країни все більше залежать одна від одної, і міжнародні організації можуть відігравати ключову роль в розв'язанні цих питань. У зв'язку із цим міжнародні організації, такі як ООН, можуть збільшувати свою роль у вирішенні глобальних проблем та забезпеченні стабільності в світі.

Деякі країни можуть стикатися з викликами для своїх демократичних інституцій, такими як атаки на незалежність судової влади, обмеження свободи слова, або спроби авторитаризації політичної системи. Традиційні політичні партії можуть бути змушені адаптуватися до нових реалій, пристосовуючись до зміни соціальних цінностей та вимог громадян.

Співробітництво між країнами та регіонами може бути ключовим елементом вирішення сучасних проблем, але також може збільшувати потенційні конфлікти між різними інтересами. Громадяни цих країн можуть грати більш важливу роль у формуванні політичного ландшафту, вимагаючи та беручи участь в процесах прийняття рішень.

ВИСНОВКИ

Дослідження аналізує складність та значущість політичних та демократичних трансформацій у країнах Центральної Європи від кінця XX до початку XXI століття. Висновки даного дослідження ще раз показують, що ця тема не лише актуальна, але і має критичну важливість, оскільки в регіоні відбуваються значущі зміни в політичних інститутах та демократичних процесах.

Врахування організаційно-правових основ політичних та демократичних трансформацій є надзвичайно важливим для розуміння їх характеру і можливих наслідків. Ці основи створюють рамки, в межах яких здійснюються зміни, визначають правила гри і формують основи нового політичного ландшафту.

Організаційні аспекти включають у себе структурну організацію політичної системи, процеси прийняття рішень, способи контролю та координації державних інститутів. Наприклад, можуть бути створені нові політичні партії чи об'єднуючі органи, які будуть мати свої статuti і правила функціонування. Правовий аспект передбачає законодавство, яке регулює політичне життя країни. Важливо мати чітко прописані правила і процедури, які забезпечують рівність, справедливість та демократичні принципи. Наприклад, це можуть бути закони про виборчу систему, свободу слова та зборів, права громадян.

Деталізація організаційно-правових основ також включає аналіз існуючих політичних інститутів, їх функцій та повноважень. Наприклад, парламент чи уряд мають свої конституційні обов'язки і компетенції. Розуміння цих основних принципів допомагає краще оцінити природу політичних трансформацій і передбачити можливий результат. У певних випадках можуть бути необхідні зміни в організації та правових рамках для досягнення покращень у політичному житті. Проте, слід мати на увазі, що такі процеси можуть бути складними й потребувати часу, аби забезпечити стійкі та ефективні зміни.

Узагальнюючи, організаційно-правові основи політичних і демократичних трансформацій визначають рамки, в межах яких відбуваються зміни. Розуміння цих основ допомагає краще аналізувати характер трансформацій і передбачити їх можливі наслідки. Ці теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій вказують на їх складність і численні аспекти, які потребують уваги для розуміння їх сутності і можливих наслідків. Організаційно-правовий каркас створює основу для змін, визначає правила гри і формує фундамент нового політичного ландшафту.

Розглядаючи це питання з точки зору організаційно-правових основ, ми можемо спостерегти, що цей каркас включає такі елементи, як конституція, законодавство, системи голосування та переговорний процес. Ці елементи встановлюють правовий контекст і регламентують способи прийняття рішень та розв'язання конфліктних ситуацій. Крім цього, організаційно-правовий каркас також передбачає структури управління, такі як парламент, уряд, політичні партії та інші політичні організації. Ці структури визначають ролі та функції різних акторів у політичному процесі, а також забезпечують механізми для представництва громадянської думки та вироблення колективних рішень.

Політична трансформація також пов'язана з економічними і соціокультурними змінами. Економічна сфера може впливати на політику через просування окремих інтересних груп, формування економічної бази для політичного впливу та змусити до перегляду політичних принципів. Соціокультурні зміни також можуть сприяти політичним перетворенням шляхом формування нових цінностей, свобод і прав людини.

Отже, організаційно-правовий каркас є ключовим елементом для розуміння політичних та демократичних трансформацій. Врахування цього каркасу допомагає уявити шляхи розвитку політичної системи, визначити можливі наслідки змін і спрогнозувати напрямки майбутнього політичного ландшафту. Теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій вказують, що ці процеси мають складний характер і охоплюють багато аспектів. Одним з таких аспектів є організаційно-правові основи, які створюють

каркас для змін, визначають правила гри та формують основи нового політичного ландшафту.

Організаційно-правовий основи можуть включати конституції, законодавство та регуляторні акти, які регулюють функціонування політичних і демократичних систем. Цей каркас надає рамки для проведення виборів, утворення політичних партій та громадських організацій, а також забезпечує правовий захист прав та свобод громадян.

Враховуючи значення організаційно-правових основ, слід зазначити, що їхня якість і ефективність можуть визначати успіх або невдачу політичних та демократичних перетворень. Тому важливо приділяти належну увагу розробці та покращенню законодавства, забезпеченню його дотримання та прозорості процесу прийняття регуляторних актів. Результатом таких політичних і демократичних трансформацій можуть бути зміни в політичному ландшафті, становлення нових ідеологій та партій, а також зміна способу функціонування державних інститутів. Врахування всіх цих аспектів є важливим для розуміння характеру трансформацій та їхнього впливу на суспільство. Важливість розуміння теоретичних аспектів політичних та демократичних трансформацій полягає в їх складності і багатоаспектності. Ці процеси охоплюють численні аспекти, які потребують уваги для повного розуміння їх характеру та можливих наслідків.

Наприклад, організаційна структура може передбачати систему розділу влади та функціональних обов'язків між державними і недержавними суб'єктами. Законодавство, у свою чергу, встановлює правила гри для політичних акторів і визначає процедури прийняття рішень. Отже, урахування теоретичних аспектів, організаційно-правових основ і їх деталізація є необхідними для повного розуміння політичних трансформацій і демократичних процесів. Теоретичні аспекти політичних та демократичних трансформацій вказують на складність цих процесів і їх багатогранність. Зміни, які відбуваються в політичному ландшафті, мають численні аспекти, якими потрібно керувати для розуміння їх характеру та можливих наслідків.

Для успішної реалізації політичних трансформацій також потрібна активна участь громадян і політичних сил. Демократія передбачає широку участь громадян у прийнятті рішень і формуванні політичного ландшафту. Організаційно-правовий каркас повинен забезпечити механізми для цієї участі, щоб забезпечити демократичний процес трансформації.

Крім того, важливо враховувати контекст та специфіку кожної країни або регіону, де відбуваються політичні трансформації. Розвиток демократичних інститутів може бути розгляданий залежно від соціокультурних чинників, економічного становища та історичного досвіду країни. У практичному плані, організаційно-правовий фундамент мусить забезпечувати захист прав людини, свободу слова, незалежне судочинство та достовірний виборчий процес. Це допомагає забезпечити рівність шансів для всіх громадян і довіру до політичних процесів.

Аналіз процесів демократизації та політичних трансформацій вказує на те, що регіон пройшов важливий шлях у забезпеченні більш широкого представництва та стабільності у політичних системах. Європейська інтеграція виявилася ключовим чинником у цьому процесі, підсилюючи демократію та гарантуючи права громадян. Однак, водночас, виникають виклики, пов'язані з адаптацією до європейських стандартів та управлінням динамікою змін.

Важливо визначити, що основа всіх цих процесів - це люди, які взаємодіють як у межах політичної системи, так і поза нею. Їхні погляди, цінності та участь у суспільних подіях визначають ефективність демократичних змін. Успіх та стійкість реформ залежать від активності громадян, їхнього розуміння важливості демократії та бажання брати участь у формуванні майбутнього своєї країни.

Можна сказати, що громадяни мають активно сприяти політичним змінам шляхом своєї участі в обговореннях, протестах або через голосування на виборах. Вони повинні мати можливість висловлювати свої погляди та переконання без страху перед репресивними заходами. Демократія передбачає

відкритий діалог та обмін ідеями між громадянами, політичними лідерами та урядом.

Крім того, громадяни повинні розуміти, що демократичні зміни не можуть бути досягнуті одного разу, але потребують поступових кроків і зусиль. Вони повинні мати терпіння та волю для продовження боротьби за свої права та ідеали. Успіх реформ також залежить від побудови ефективних і прозорих інституцій, які будуть сприяти стабільності та забезпеченню прав людини. Громадяни мають брати активну участь у суспільному житті, розуміти значення демократії і мати бажання сприяти політичним змінам. Їхні погляди, цінності та участь є ключовими факторами для успіху та сталості реформ. Громадяни мають ключову роль у процесі демократичних змін. Їхні погляди і цінності впливають на політичну систему та формують її напрямки. Активна участь громадян у суспільних подіях є необхідною для досягнення ефективних реформ. Громадяни, які розуміють важливість демократії, багато чого можуть зробити для формування майбутнього своєї країни. Вони можуть брати участь у виборах і голосувати за політичних представників, яким вони довіряють. Також, вони можуть використовувати свої права на свободу слова і зборів, щоб висловлювати свої думки та сприяти змінам.

Отже, ефективність демократичних змін безпосередньо залежить від активності громадян. Їхня участь, розуміння важливості демократичних цінностей і бажання брати участь у формуванні майбутнього своєї країни є ключовими чинниками успіху та стійкості реформ.

Дане дослідження звертає увагу не лише на теоретичні та правові аспекти трансформацій, але й на їх реальний вплив на повсякденне життя громадян. У результаті цього, стає очевидним, що розуміння цього фактору є ключовим для сприяння побудові стабільних та представницьких демократій не лише у Центральній Європі, але й по всьому світу. Дане дослідження не лише звертає увагу на теоретичні та правові аспекти трансформацій, але також показує їх реальний вплив на повсякденне життя громадян. Цей фактор має ключове

значення для розуміння того, як ефективно сприяти стабільності та представницьким демократіям, як у Центральній Європі, так і по всьому світу.

Варто деталізувати, як саме усвідомлення реального впливу трансформацій на повсякденне життя громадян може сприяти будівництву стабільних та представницьких демократій. Можна обговорити значення освіти та свободи слова у формуванні громадської свідомості і активної участі громадян у політичних процесах.

Отже, дане дослідження не лише наголошує на важливості теоретичних та правових аспектів трансформацій, але також показує їх конкретний вплив на повсякденне життя громадян. Розширюючи цю думку і деталізуючи її, можна отримати більш глибоке розуміння того, як побудувати стабільні та представницькі демократії у Центральній Європі та в усьому світі. Дослідження не тільки звертає увагу на теоретичні та правові аспекти трансформацій, а й показує, як ці процеси впливають на повсякденне життя громадян. Важливо розуміти цей фактор для ефективного сприяння побудові стабільних і представницьких демократій не лише в Центральній Європі, але й по всьому світу.